

Lezen in 1994

Lezen heeft volgens bestuurder/jeugdboekenschrijver Jan Terlouw meer te bieden dan televisiekijken. 'Lezen is anders, het voegt iets toe wat de televisie in veel mindere mate kan, namelijk je eigen fantasie. En lezen is een solistische belevenis, met jouw boek, op jouw uur.'

Terlouw, de nieuwe voorzitter van de Stichting Lezen, schrijft dit in de inleiding van de brochure *Lezen in 1994*. De brochure bevat een (nagenoeg?) compleet overzicht van leesbevorderende activiteiten en materialen. Ze versijnt inmiddels voor de vijfde keer. In de gebruikelijke rubrieken worden festivals, workshops, symposia, tentoonstellingen, prijzen, radio- en televisieprogramma's, kranten, posters en andere materialen op het gebied van lezen opgesomd. Bij elk item staat een korte toelichting en natuurlijk informatie over de datum, doelgroep, en contactpersoon.

Nieuw is de 'Nationale Voorleesdag' voor leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs. Dit initiatief van de Stichting Lezen vindt plaats op 26 mei in Utrecht.

De stichting richt zich op beroepskrachten die het lezen proberen te bevorderen. Men hoopt verder dat de verschillende initiatieven dankzij de brochure op elkaar afgestemd worden. Zo kan een breder publiek bereikt worden.

Met ingang van dit jaar adviseert de Stichting Lezen het ministerie van wvc over het leesbevorderingsbeleid en het toekennen van subsidies.

Dick Hattenberg & Erika Scheenjes, *Lezen in 1994*. Amsterdam, Stichting Lezen, 1993. 39 blz. Te bestellen bij Stichting Lezen, Keizersgracht 391, 1016 EJ, Amsterdam. 020: 623 05 66

Schrijver op school

'Jij beweert dat je Rindert Kromhout bent, maar kun je bewijzen dat dat echt zo is? Ik zal

je helpen. De kinderen en ik hebben je boeken goed gelezen en er tien vragen over bedacht. Als je die goed weet te beantwoorden, geloven we dat je echt de schrijver bent.' Zo zal het niet altijd gaan, maar voor Rindert Kromhout kon dit schoolbezoek niet meer stuk.

Hij vertelt erover in de inleiding van de nieuwe *Schrijverslijst Jeugdboekenauteurs*, die de stichting Schrijvers School Samenleving (sss) heeft uitgebracht. In de *Schrijverslijst* staan auteurs die over hun werk willen vertellen op scholen en in bibliotheken. Er is ook een *Schrijverslijst Auteurs voor Volwassenen*. Op deze manier wil sss de belangstelling voor boeken stimuleren. Lezen, zo meent de stichting, is van groot belang voor bijna alle schoolvakken, voor het functioneren in de maatschappij en voor de persoonlijke ontwikkeling. Een schrijver op school kan literatuur letterlijk tot leven brengen.

De lijst met jeugdboekenauteurs bevat informatie over meer dan honderd schrijvers. Telkens wordt iets over hun leven en werk verteld. Verder staat duidelijk vermeld over welke onderwerpen en voor welke leeftijdsgroep de auteur lezingen en/of projecten verzorgt. De uitgebreide inleiding vertelt hoe een bezoek kan worden voorbereid, waar je aan moet denken tijdens het bezoek en wat kan dienen als afronding. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de basisschool en het voortgezet onderwijs.

Achterin is een index opgenomen waarin de auteurs staan gerangschikt naar genre en thematiek (discriminatie, dieren, bijbelse thema's), maar waarin ook de prentenboeken, poëzie en boeken voor kinderen die moeite hebben met lezen apart vermeld staan.

In de *Schrijverslijst Auteurs voor Volwassenen* staan de gegevens van ruim tweehonderd auteurs. sss spreekt daarom van 'een handig naslagwerk over de hedendaagse Nederlandse literatuur.'

De opzet van deze publicatie is hetzelfde als bij de lijst voor jeugdboekenauteurs. Hoewel gesproken wordt over volwassenen, kunnen scholen deze auteurs ook uitnodigen. Ook hier wordt sterk de nadruk gelegd op de noodzaak om een bezoek met de leerlingen voor te bereiden. Sommige auteurs organiseren 'werkgroepen'. Ze geven dan gedurende een aantal bijeenkomsten les in het schrijven van proza,

poëzie of drama en beoordelen het werk van de deelnemers. Overigens hebben sommige auteurs een verrassend brede onderwerpkeuze. Zo vertelt Martin Ros u graag over slavenopstanden, bespreekt Annie van den Oever het oeuvre van F. Harmsen van Beek en legt bergbeklimmer/auteur Ronald Naar uit wat 'expeditiemanagement' is.

De kosten van een bezoek zijn afhankelijk van de uitgenodigde auteur. In de inleiding wordt echter vermeld hoe scholen een standaard- of speciale subsidie bij sss kunnen aanvragen.

Achterin de *Schrijverslijst Auteurs voor Volwassenen* is een checklist opgenomen voor het voortgezet onderwijs. Vanaf de keuze van een auteur tot het nazenden van eventuele krantenberichten aan de auteur wordt alles op een rij gezet, wat komt kijken bij een schoolbezoek. De uitgave besluit met een bijzonder uitgebreide index van onderwerpen waarover auteurs kunnen spreken.

Remco Scheenjes (red.) *Schrijverslijst Jeugdboekenauteurs* en Meindert Jansma (red.) *Schrijverslijst Auteurs voor Volwassenen*. Amsterdam, sss, 1994. 56 blz. Te bestellen bij sss, 020: 623 49 23. f 15 per lijst of f 25 voor beide uitgaves

Pestkoppen en zondebokken

Als kinderen gepest worden door hun groepsgeenootjes is dat niet alleen heel vervelend voor het slachtoffer van de treiterijen, ook ouders en docenten kunnen flink met het verschijnsel in hun maag zitten. Sommige docenten zullen de behoefte voelen het onderwerp pesten in de klas bespreekbaar te maken. Verhalende boeken kunnen die docenten helpen het onderwerp aan de orde te stellen. Boeken over pesten confronteren zowel slachtoffers, daders als toeschouwers met hun eigen gedrag en kunnen zo de basis vormen voor reflectie op dat gedrag. In de folder Pesten van het Nederlands Bibliotheek en Lector Centrum (NBLC) vindt u titels van recent verschenen verhalende jeugdboeken over pesten verzameld. Naast een geannoteerde, naar leeftijd ingedeelde literatuurlijst, treft u in de folder een selectie videofilms aan, een lijst secundaire literatuur over het onderwerp en een adreslijst van organisaties die informatie en hulp geven.

De folder Pesten is te bestellen bij het Nederlands Bibliotheek en Lector Centrum, afdeling Orderadministratie, Postbus 93054, 2509 AB Den Haag. U kunt ook bellen: 070: 314 1800. Bestelnummer: 16078. Prijs: f33,50 per 25 exemplaren (exclusief btw en verzendkosten).

Europa in het literatuuronderwijs

De Vereniging Europese Letteren geeft sinds twee jaar het tijdschrift Letteren uit. In januari is het bijvoorbeeld een themanummer over het onderwerp reizen verschenen. Het tijdschrift richt zowel op Europese literatuur als op het literatuuronderwijs. Zo is in elk nummer iets te lezen over het literatuuronderwijs in een bepaald Europees land. In de rubriek 'Didaktiek en Fictie' treft u zo'n 6 à 7 pagina's met lesideeën aan. In het januarinumnummer gaan de lesvoorbeelden over het onderwerp 'reizen door Europese steden'. Verder bevat het blad recensies van publikaties, verslagen van conferenties en aankondigingen over literatuuronderwijs in en over Europa.

Letteren verschijnt vier maal per jaar; het lidmaatschap kost f30, voor studenten f20. Het secretariaat wordt gevoerd door Joris Hermesen, Koolemans Beynenstraat 9, 6521 ER Nijmegen, 080: 228 024

Voor alle leeftijden

Literatuur zonder leeftijd is een tijdschrift voor de studie van kinder- en jeugdliteratuur. In het tijdschrift wordt niet alleen aandacht besteed aan literatuur, ook andere kunst- en cultuurvormen voor kinderen komen aan bod. Naast analyses van kinder- en jeugdboeken, wordt vakliteratuur onder de loupe genomen.

Het winternummer van Literatuur zonder leeftijd is voor een deel gewijd aan de kinder- en jeugdpoezie met een artikel over Toon Tellegen en één over poëzie in Friesland. Daarnaast aandacht voor de schrijver Paul Biegel en voor Aidan Chambers' boek *De Tolbrug*.

Voor f17,50 kunt u het winternummer van Literatuur zonder leeftijd verkrijgen via het redactieadres: Stichting ter bevordering van de Studie van de Kinder- en Jeugdliteratuur, t.a.v.

Toin Duijx, Postbus 17162, 1001 JD Amsterdam.

Nieuw register SISO-codering

Het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) heeft een geheel herzien trefwoordenregister voor de schoolmedia-theek uitgegeven. In het register zijn alle onderwerpen voorzien van de SISO-codering. Het register is bestemd voor het voortgezet onderwijs. Gebruikers van schoolmediatheken kunnen in dit register gemakkelijk de SISO-codering van onderwerpen vinden. Voor bibliotheekmedewerkers op scholen is het een hulpmiddel bij het toekennen van een codering aan materiaal.

Het Register voortgezet onderwijs. Onderwerpen met SISO-codering voor de schoolmediatheek is bij de boekhandel te verkrijgen, maar ook bij het NBLC, afdeling Orderadministratie, postbus 93054, 2509 AB Den Haag. Het bestelnummer van het register is 13020 en de prijs f 39,50.

Er staat niet wat er staat

Wat brengt mij ertoe nu al voor de vijfde keer naar een uitvoering van *Macbeth* van Shakespeare te gaan?

Op dergelijke vragen probeert de algemene literatuurwetenschap een antwoord te geven. Wat maakt een tekst literair?

Deze tak van wetenschap bestrijkt een breed terrein. Naast Nederlandstalige werken worden ook Russische of bijvoorbeeld Oegandese teksten bestudeerd en vergeleken. Maar er zijn ook raakvlakken met andere kunstvormen en de (wetenschaps-)filosofie.

Wie zich in de algemene literatuurwetenschap wil verdiepen, heeft veel baat bij een inleiding. De afgelopen twintig jaar heeft het vakgebied zich enorm ontwikkeld. Enerzijds hebben onderzoekers zich de kritiek aangetrokken dat het hier niet om een wetenschappelijke discipline zou gaan; de onderzoeksmethoden werden verfijnder en beter verantwoord. Anderzijds hebben maatschappelijke ontwikkelingen als bijvoorbeeld het feminisme hun sporen nagelaten. Het resultaat is een groot aantal 'scholen' die elk hun eigen complexe vorm van literatuurstudie voorstaan.

Barend van Heusden en Els Jongeneel, twee docenten aan de Rijksuniversiteit Groningen, proberen met hun inleiding *Algemene Literatuurwetenschap* duidelijkheid te scheppen. Ze geven echter geen historisch of thematisch overzicht van de diverse stromingen en het bijbehorende begrippenapparaat. De auteurs willen meer doen, door een *systeem* aan te bieden, waarin overeenkomsten en verschillen tussen de onderzoeksscholen beschreven kunnen worden.

Ze kiezen hiervoor de *semiotiek*, de theorie van tekens en betekenisprocessen. Deze 'grammatica van de betekenis' beschrijft hoe – in algemene zin – een betekenis wordt overgedragen. Op zich geen zware kost. De auteurs beschrijven in een aantal hoofdstukken stap voor stap hoe de semiotiek voor literatuuranalyses aangewend kan worden. De theorie wordt met elk hoofdstuk ingewikkelder. Literatuur kent immers meerdere betekenislagen; 'lees maar, er staat niet wat er staat'.

De semiotische benadering leent zich in deze vorm niet voor het voortgezet onderwijs. Ze vormt echter wel de basis voor veel analysemethoden die voor scholieren geschreven zijn. Alleen al om die reden is het interessant om er kennis van te nemen.

Door de nadruk op de semiotiek worden de diverse stromingen gefragmenteerd behandeld. In de loop van acht hoofdstukken komen aspecten van het formalisme, structuralisme en poststructuralisme, New Criticism en de receptie-esthetica aan de orde. Wie meer wil weten, wordt verwezen naar de 'Leessuggesties' aan het einde van elk hoofdstuk.

Het boek bevat veel voorbeelden en literaire fragmenten, waarmee de theorie verduidelijkt wordt. Achterin is een uitgebreid register opgenomen.

Algemene Literatuurwetenschap. Een theoretische inleiding, B. van Heusden & E. Jongeneel, Utrecht, 1993. Uitgegeven door Het Spectrum als Aula-pocket, ISBN 90 274 30527. Prijs: f 34,90.

'Hebbu een sjiegeret voor me?'

Waarom begrijpen we deze zin van een dronken man prima, terwijl het veel correcter geformuleerde *maaien abten hooi* ons in eerste instantie voor raadsels stelt?!

Taal spreken en taal verstaan zijn complexe processen, waarin op veel momenten iets fout kan gaan. Naar taalgebruik wordt veel onderzoek gedaan. De wetenschap die zich bezig houdt met de bijbehorende hersenactiviteit heet 'taalpsychologie'.

In 1984 verscheen over dit onderwerp *Taal in uitvoering* van Ton Dijkstra en Gerard Kempen. Vanwege de snelle ontwikkelingen in de wetenschap vonden de auteurs het verstandig om met een herziene uitgave te komen. Het boek heet nu eenvoudig *Taalpsychologie*.

De nieuwe illustraties springen meteen in het oog. De opbouw van *Taalpsychologie* is echter niet wezenlijk veranderd. Eerst wordt het onderzoeksgebied beschreven en afgebakend.

Daarna volgt een uitgebreide beschrijving van de activiteiten die een rol spelen bij taalgebruik. Het gaat dan om het begrijpen van taal (spraak- en woordherkenning, zinsontleding en het vormen van een betekenisconcept), maar ook om de taal produceren. De omgekeerde weg dus. Tenslotte is er aandacht voor een aantal belangrijke onderzoeksgebieden: onderzoek naar taalverwerving en naar taalstoornissen (afasie).

In vergelijking met *Taal in uitvoering* zijn recente wetenschappelijke ontwikkelingen toegevoegd. Dit betekent dat sommige theorieën aan de hand van nieuwe onderzoeksgegevens verder zijn uitgewerkt, of (deels) weerlegd. Dit geldt met name voor het hoofdstuk over zinsontleding. Daarnaast zijn paragrafen over vreemde-taalverwerving en dyslexie toegevoegd.

Achterin *Taalpsychologie* worden leessuggesties gegeven per hoofdstuk. Verder zijn een uitgebreide literatuurlijst, een 'glossarium' – een verklarende woordenlijst – en een zakenregister opgenomen.

Het boek is bedoeld als inleiding op het vakgebied voor mensen zonder speciale voorkennis op het gebied van de taalkunde. Het bevat veel voorbeelden, vaak afgeleid uit onderzoeken. Zeer specialistische, of juist puur illustratieve passages zijn in een kleinere letter gezet, zodat de hoofdlijn beter te volgen is.

Aan het einde van elk hoofdstuk staan opdrachten. Er is een docentenboek beschikbaar

met aanvullende opgaven en de antwoorden. De auteurs bevelen *Taalpsychologie* aan als leerboek in het HBO of op de universiteit.

Taalpsychologie, A. Dijkstra & G. Kempen, Groningen, 1993. Uitgegeven door Wolters-Noordhoff, ISBN 90 01 26796 3. Prijs: f 39,50.

Tweedetaalonderwijs geïntegreerd

In de reeks *Projectinformatie Nederlands VO-I* van het Instituut voor Leerplanontwikkeling is het deel *De integratie van eerste- en tweedetaalonderwijs. Verslag van een leerplanconferentie* verschenen. Op de conferentie boog men zich over de vraag: Met welke gegevens en eisen moet men rekening houden bij het ontwikkelen van een leerplan en een leergang voor geïntegreerd eerste- en tweedetaalonderwijs?

Die vraag moet beantwoord worden nu steeds meer docenten Nederlands te maken hebben met groepen waarin Nederlands niet voor alle leerlingen de moedertaal is. De extra lessen Nederlands die NT2-leerlingen buiten de reguliere lessen krijgen, zijn meestal ontoereikend om deze groep leerlingen op eenzelfde niveau te brengen als de NT1-leerlingen. Er is bijvoorbeeld geen geschikt materiaal voor de onderdelen schrijven en spreek- en luistervaardigheid. Trouwens, ook taalzwakke NT1-leerlingen kunnen bij baat hebben bij geïntegreerd taalonderwijs.

Het boek laat de neerslag zien van een eerste, globale inventarisatie van wat er allemaal van belang is voor het ontwikkelen van een blauwdruk voor een geïntegreerde aanpak voor NT1- en NT2-verwerving. Zo is er aandacht voor de markt voor zo'n geïntegreerde aanpak, voor het interculturele karakter ervan, voor de leerling, voor de leerstofkeuze en natuurlijk voor de didactiek.

Ten aanzien van de didactiek geldt bijvoorbeeld dat die in het huidige NT1-onderwijs te weinig verwervingsgericht is: tweedetaalleerders (en ook sommige eerstetaalleerders) beschikken doorgaans over minder taalmiddelen (zoals idioom, verbindingswoorden, uitspraak, zinsopbouw en zinsstructuren, conventies van het Nederlands) en kunnen een taaltaak daarom minder goed uitvoeren. In dit handboek stelt Monique van de Laarschot daarom dat een geïntegreerde leergang dit gat zal moeten

vullen. Het is overigens nadrukkelijk de bedoeling dat een dergelijke leergang voor de onderbouw (het NT1/NT2-project houdt zich bezig met de eerste fase van het voortgezet onderwijs) aansluit bij de kerndoelen van de basissvorming.

Overigens stelt de projectgroep dat de ontwikkeling van een *integrale methode* 'lange-termijnwerk' is. Voorlopig gaat het om meer incidentele uitgaven, zoals de publikatie van materiaal dat aan het Huygens College in Amsterdam is ontwikkeld en materiaal uit demethode bv *Taal*, die nog in ontwikkeling is. Ook kan men denken aan revisies van de huidige basissvormingsmethoden zodat ze in elk geval méér zijn toegesneden op de tweedetaalverwerper.

Theun Meestringa en Eric Wagemans (red.), *De integratie van eerste- en tweedetaalonderwijs. Verslag van een leerplanconferentie*. Projectinformatie Nederlands VO-1, Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO), Enschede 1993, 76 p.

Meertaligheid

De SLO (Instituut voor Leerplanontwikkeling) heeft het vijfde katern in de reeks *Meertaligheid en taalbeleid* uitgegeven. Deze brochure, geschreven door P. Litjens, P. Prins en A. de Blauw, heeft als titel *Meertaligheid en taalprogramma's*. Samen met een serie videobanden vormt de brochure een scholingspakket voor schoolbegeleiders, interne begeleiders en opleiders basisonderwijs.

De videobanden behandelen de volgende onderwerpen: eerste opvang van neveninstromers; aanvankelijke tweede-taalverwerving; voortgezette tweede-taalverwerving; diagnostische materialen; programmapateriaal voor onderwijs in eigen taal (Turks, Marokkaans/Arabisch en Moluks/Maleis).

Het belangrijkste doel van het scholingspakket is scholen te stimuleren op tijd goede beslissingen te nemen over de selectie, aanschaf en invoering van onderwijsleerpakketten die gericht zijn op tweede-taalverwerving. Daarbij is ook aandacht voor het onderwijs in eigen taal (OET).

P. Litjens, Prins, P. en De Blauw, A., *Meertaligheid en taalprogramma's. Oriëntatie op taalprogramma's NT2 en ET*, (SLO), Enschede 1993, 73 p.

Makkelijk Lezen

Wie in de bibliotheek specifiek materiaal zoekt voor kinderen met een leesachterstand of lees- of taalproblemen, kan in de Openbare Bibliotheek geschikte boeken en cassettebanden vinden door te letten op het speciale vignet 'Makkelijk Lezen'. Maar niet alleen deze goed herkenbare boeken zijn geschikt voor kinderen die niet zo makkelijk lezen. Veel films en boeken kunnen bijdragen aan leesbevordering bij zwakke lezers.

Het Nederlands Bibliotheek en Lectorium heeft de *Makkelijk Lezen Mediagids* uitgegeven, waarin een inventarisatie van geschikt materiaal voor moeilijk lezende kinderen tot 15 jaar. De redactie van de gids heeft zich daarbij niet beperkt tot boeken en geluidscassettes, maar ook geschikte videobanden opgenomen. Volgens de redacteurs past film namelijk goed in leesbevorderingsactiviteiten voor moeilijk lezenden: als een kind nog niet toe is aan een boek, kan een goede verfilming in elk geval de interesse opwekken en een stimulans zijn om toch te gaan lezen.

Behalve een naar leeftijd gerangschikt overzicht van het materiaal, bevat de gids een auteursregister, een titelregister en een doelgroepenregister. Die doelgroepen zijn: (zeer) moeilijk lerende kinderen, doven en dyslectici. Tot slot bevat het boek een trefwoordenlijst en een adreslijst.

Over een boek of band is informatie opgenomen over ondermeer de inhoud, type boek of film, leeftijds aanduiding, aantal pagina's of lengte van de band en de prijs. Ook voor non-fictie is in de gids plaats ingeruimd. In grijze kaders zijn allerlei wetenswaardigheden over (makkelijk) lezen en leesbevorderingstips te vinden. De gids geeft bij elke leeftijdsgroep ook titels en vindplaatsen van leesbevorderingsprogramma's.

Een apart hoofdstuk is gewijd aan vakliteratuur over (de begeleiding van) moeilijk lezen en leesbevordering; ook hier een overzicht van titels met korte informatie over de inhoud van de publikaties.

De *Makkelijk Lezen Mediagids* kost f 30. Het boek is geïllustreerd en bevat 112 pagina's. De gids is verkrijgbaar in de boekhandel, maar ook te bestellen bij het Nederlands bibliotheek

en Lektuur Centrum (NBLC), Taco Scheltemastraat 5, 2597 CP 's-Gravenhage, tel 070-141500, bestelnummer 16330.

Dichter bij elkaar

De Werelddag voor Kinderen en Poëzie werd dit jaar gehouden op 19 maart. Kinderen tot twaalf jaar konden meedoen door een gedicht in te sturen over het thema 'Samen'. Naar aanleiding hiervan verschijnt er een poëziebundel. Een tentoonstelling met de gedichten van prijswinnaars reist door heel Nederland.

De Stichting 'Werelddag voor Kinderen en Poëzie' wil op deze manier het lezen en schrijven van poëzie door jonge kinderen stimuleren.

Als voorbereiding op deze wedstrijd heeft de stichting een poëziewerkboek uitgebracht. Het bevat lesideeën voor het schrijven van gedichten op de basisschool.

Uit de titel van het boekje – Samen gedichten *schrijven* in de klas – blijkt dat het wedstrijdthema 'Samen' centraal staat. De 'werkwijzer' kan echter ook los van de wedstrijd gebruikt worden. In zeven hoofdstukken komt het gehele schrijfsproces aan de orde: van het scheppen van de juiste sfeer tot het herschrijven van een gedicht.

Het werkboek is bedoeld voor leerkrachten in het basisonderwijs. Elk hoofdstuk bestaat uit een korte inleiding en een aantal – meestal op zichzelf staande – lesideeën. Om leerlingen in de juiste stemming te brengen voor het schrijven van poëzie, kun je bijvoorbeeld een 'voorstelstoel' in het lokaal plaatsen waar dagelijks iemand op plaatsneemt. Als je aandacht wilt besteden aan de poëzievorm, kun je natuurlijk gewoon met de klas afspreken aan welke regels een gedicht moet voldoen. Deze afspraken kunnen gemakkelijk aan het niveau van de klas worden aangepast.

De zeven hoofdstukken kunnen worden omgewerkt tot een lessenserie over poëzie. Daarin komt dan achtereenvolgens aan de orde: de sfeer in de klas; het verzamelen van schrijfmateriaal; proza omzetten in poëzie; vormafspraken maken met de klas; samen schrijven; schrijven bij beelden; het herschrijven en bewerken van je gedicht.

Achterin het werkboek is een bloemlezing opgenomen rondom het thema 'Samen'.

De Stichting Werelddag voor Kinderen en Poëzie wil ook volgend jaar een poëziewerkboek uitbrengen. Ze nodigt gebruikers daarom uit eventuele op- en aanmerkingen aan haar door te geven.

Ardi Roelofs & Machtelt van Thiel. *Samen gedichten schrijven* in de klas. Drunen, stichting werelddag voor kinderen en poëzie, 1993. Te bestellen bij de Stichting WDKP, De Indus 8, 5152 VC, Drunen. Per exemplaar f15 overmaken op girorekening 208 15 90, onder vermelding van naam en afzender.